

pravovi problemy: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii. (Kharkiv, May 17, 2019). Kharkiv, 97–99 [in Ukrainian].

4. *Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro likvidatsiiu vsikh form dyskryminatsii shchodo zhinok.* (1979, December 18). [Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women]. Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text [in Ukrainian].

5. United Nations. The Fourth World Conference on Women: Platform for Action – Women and the Economy. *UN Women*. 1995. Retrieved from: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/economy.htm> [in English].

6. *Rada Bezpeky OON. Rezoliutsiia 1325 «Zhinky, myr, bezpeka»* [UN Security Council Resolution 1325 «Women, Peace, Security»]. Natsionalna sotsialna serviska sluzhba Ukrainy. Retrieved from: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-oon-1325> [in Ukrainian].

7. *Zahalni rekomendatsii, ukhvaleni Komitetom z likvidatsii dyskryminatsii shchodo zhinok № 1–37* [General Recommendations adopted by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women No. 1–37]. CEDAW. Retrieved from: <https://surl.li/srcxmr> [in Ukrainian].

8. *Mizhnarodna orhanizatsiia pratsi. Konventsiiia № 100 pro rivne wynahorodzhennia cholovikiv i zhinok za pratsiu rivnoi tsinnosti.* (1951, June 29). [ILO Convention No. 100 on Equal Remuneration for Work of Equal Value]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002#Text [in Ukrainian].

9. *Mizhnarodna orhanizatsiia pratsi. Konventsiiia № 111 pro dyskryminatsiiu v haluzi pratsi ta zaniatosti.* (1958, June 25). [ILO Convention No. 111 on Discrimination in Employment and Occupation]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161#Text [in Ukrainian].

10. *European Court of Human Rights.* (2021). *Case of JURČIĆ v. CROATIA* (Application no. 54711/15). HUDOC. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-207633> [in English].

11. *UN Women. Reducing the Gender Pay Gap from 18.6% to 13.6% and Launching the National Campaign «Of Course You Can!» – How is Ukraine Moving Towards Women's Economic Empowerment in Times of Great War? 2024.* Retrieved from: <https://ukraine.unwomen.org/en/stories/pres-reliz/2024/09/skorochennya-hendernoho-rozryvu-v-oplati-pratsi-z-186-do-136-ta-start-natsionalnoyi-kampaniyi-zvisno-zmozhesh-yak-ukrayina-rukhayetsya-do-ekonomichnoho-upovnovazhennya-zhinok-u-chasy-velykoyi-viyny> [in English].

Стаття надійшла до редакції 5.06.2025

УДК 341.231.14(477)

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-18-230-235

Горецький Олег Васильович,

доцент кафедри публічного та міжнародного права

Київського національного університету імені Вадима Гетьмана,

кандидат юридичних наук, адвокат

oleg_goretskyi@kneu.edu.ua

ORCID ID: 0009-0009-9079-0002

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ТА УКРАЇНИ

У статті досліджуються ключові аспекти забезпечення прав людини в умовах збройних конфліктів у контексті законодавства Європейського Союзу. Наголошується, що права людини, як універсальні та невід'ємні, не втрачають своєї актуальності навіть у періоди надзвичайних ситуацій, у тому числі збройних конфліктів. Автор аналізує правову базу ЄС у сфері захисту прав людини, зокрема основоположні документи, такі як Хартія основоположних прав Європейського Союзу, Європейська конвенція з прав людини та відповідна практика Європейського суду з прав людини. Зазначається, що хоча ЄС як організація не є стороною Женевських конвенцій, держави-члени ЄС зобов'язані дотримуватись норм міжнародного гуманітарного права, включаючи захист цивільного населення, забезпечення медичної допомоги та заборону тортур.

Особлива увага приділяється механізмам контролю та реагування Європейського Союзу на порушення прав людини під час конфліктів як на території країн-членів, так і за їх межами. Розглянуто інструменти санкційної політики, місії спостереження за правами людини, програми допомоги та заходи в межах Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП). У статті також окреслюються випадки залучення ЄС до врегулювання конфліктів у таких регіонах, як Балкани, Україна, Сирія, де права людини порушуються системно.

Автор підкреслює важливість інтеграції міжнародно-правових стандартів захисту прав людини до внутрішніх політик ЄС, зокрема через механізми попередження, моніторингу та відповідальності. Акцент зроблено на необхідності посилення ролі інституцій ЄС у захисті прав людини в умовах гібридних та заморожених конфліктів. У висновках зазначається, що ефективний захист прав людини під час конфліктів вимагає як узгодженості політик країн-членів, так і активного використання потенціалу ЄС як міжнародного суб'єкта.

Ключові слова: збройний конфлікт, Хартія основоположних прав, ЄСПЛ, міжнародне гуманітарне право, захист цивільного населення, міжнародне право, права людини, національне законодавство, Європейська конвенція, правозахисні стандарти, Україна.

Horetskyi O. HUMAN RIGHTS IN CONFLICT CONDITIONS IN THE CONTEXT OF EU LEGISLATION AND UKRAINIAN LEGISLATION

The article examines the key aspects of ensuring human rights in armed conflicts in the context of European Union legislation. It is emphasized that human rights, as universal and inalienable, do not lose their relevance even in times of emergency, including armed conflicts. The author analyzes the EU legal framework in the field of human rights protection, in particular fundamental documents such as the Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000), the European Convention on Human Rights (1950) and the relevant case law of the European Court of Human Rights. It is noted that although the EU as an organization is not a party to the Geneva Conventions, EU Member States are obliged to comply with the norms of international humanitarian law, including the protection of civilians, the provision of medical care and the prohibition of torture.

Particular attention is paid to the mechanisms of the European Union's control and response to human rights violations during conflicts both on the territory of the member states and beyond. The instruments of sanctions policy, human rights observation missions, assistance programs and measures within the framework of the Common Foreign and Security Policy (CFSP) are considered. The article also outlines cases of EU involvement in conflict resolution in regions such as the Balkans, Ukraine, and Syria, where human rights are systematically violated.

The author emphasizes the importance of integrating international legal standards for the protection of human rights into the internal policies of the EU, in particular through mechanisms of prevention, monitoring, and accountability. Emphasis is placed on the need to strengthen the role of EU institutions in the protection of human rights in conditions of hybrid and frozen conflicts. The conclusions note that effective protection of human rights during conflicts requires both coherence of the policies of the member states and active use of the potential of the EU as an international actor.

Keywords: armed conflict, Charter of Fundamental Rights, ECHR, international humanitarian law, protection of civilians, international law, human rights, national legislation, European Convention, human rights standards, Ukraine.

Постановка проблеми. У сучасних умовах збройної агресії проти України питання дотримання та забезпечення прав людини набуло особливої актуальності. Військові дії, окупація територій, масове переміщення осіб, руйнування інфраструктури, катування, викрадення, примусове переміщення, вбивства цивільного населення все це створює виклики для правозастосовної системи, зокрема в контексті дотримання основоположних прав людини.

З одного боку, Європейський Союз має розвинену систему нормативного регулювання у сфері прав людини, включно з Хартією основних прав ЄС та судовою практикою Європейського суду з прав людини, яка накладає обов'язки на держави-члени щодо захисту прав осіб навіть в умовах надзвичайних ситуацій. З іншого боку, українська правова система, адаптуючись до європейських стандартів, стикається з необхідністю гармонізації законодавства в умовах реального конфлікту.

Наразі постає потреба глибокого науково-практичного аналізу того, яким чином держава може ефективно гарантувати права і свободи людини в умовах війни, не порушуючи своїх міжнародних зобов'язань. Окрема увага приділяється таким правам, як право на життя, заборона катувань, свобода пересування, право на приватне життя, свобода вираження поглядів, право на ефективний засіб правового захисту.

Таким чином, постає проблема: як у правовому полі України та Європейського Союзу забезпечити дотримання і реалізацію прав людини в умовах збройного конфлікту, не допустивши правового вакууму чи зловживання обмеженням прав під прикриттям надзвичайного стану або воєнного стану. Необхідно з'ясувати, які міжнародні та європейські стандарти мають пріоритет, які норми українського законодавства слід адаптувати, і як забезпечити ефективне правозастосування в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання прав людини в умовах збройних конфліктів у контексті законодавства Європейського Союзу були предметом досліджень О. Сироїд досліджувала тематику європейських стандартів захисту прав людини в умовах збройного конфлікту; І. Венедіктова в своїх наукових статтях приділила увагу європейському досвіду та українській практиці застосування правових механізмів захисту прав людини в умовах гібридної війни; Л. Козуб досліджувала виклики для України в умовах збройного конфлікту та ін.

Метою статті є розкриття прав людини в умовах конфліктів в контексті законодавства ЄС та України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо говорити про специфіку права Євросоюзу, то існує точка зору, що воно становить третю систему права, яка діє поряд з міжнародним та національним правом. Основними характерними рисами, що відрізняють цю систему права від інших двох, є його пріоритет щодо національного права країн - членів Євросоюзу та пряма дія норм права Євросоюзу в їхніх національних правових системах [1, с.476]. Щодо прав людини в Євро союзі, то питання з їх забезпеченням можна було вирішити двома шляхами: перший - участь Євросоюзу як самостійного суб'єкта міжнародного права в Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року, нарівні з іншими державами.

З набранням чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 р. Хартія ЄС набула юридичної сили одного з установчих договорів ЄС. Беручи до уваги систему джерел права ЄС, зокрема вже усталений у науковій літературі поділ таких джерел за ступенем їх фундаментальності на первинні та вторинні [2, с.

120], можна з упевненістю стверджувати, що для Суду Європейського Союзу першочергового значення набула саме Хартія ЄС. Хартія з основних прав передбачає весь набір громадянських, політичних, економічних та соціальних прав осіб - резидентів Євросоюзу. Ці права поділено на 6 розділів: гідність, свободи, рівність, солідарність, права громадян, правосуддя. Можна відзначити окремі новації, які внесені до Європейської хартії: це, зокрема, заборона клонування людської істоти, захист персональних даних, включення до неї права індивіда на мир і зобов'язання Євросоюзу захищати це право тощо. Європейська хартія щодо багатьох прав збігається з Європейською конвенцією.

Норми Хартії ЄС мають обов'язковий характер лише для інституцій ЄС у процесі здійснення наданих їм повноважень, зокрема при прийнятті відповідних правових актів. Тоді як приватні особи як суб'єкти правопорядку ЄС володіють обмеженими процесуальними можливостями щодо оскарження актів інституцій ЄС на предмет порушення останніми прав та свобод, закріплених у Хартії ЄС. Відповідно до ст. 263 Договору про функціонування ЄС, приватні особи мають право оскаржити акт інституції ЄС, який їм не адресований персонально (а переважна більшість означених актів має саме такий характер) тільки в тому випадку, коли він торкається їх персонально та безпосередньо. Зазначені принципи (персональний та безпосередній характер) були детально розроблені в судовій практиці Суду ЄС, і, як зазначається в науковій літературі, складність дотримання цих критеріїв на практиці тягне для приватних суб'єктів неможливість безпосереднього оскарження актів інституцій ЄС на основі положень Хартії ЄС [3, с. 114; 4, с.28].

Фізичні та юридичні особи можуть звертатися з позовом до Європейського Суду лише в обмежених випадках: 1) коли вони оскаржують законність актів, які прямо й безпосередньо стосуються таких осіб (Ст. 230 Угоди про заснування Євросоюзу); 2) коли йдеться про бездіяльність інститутів у формі неприйняття щодо таких осіб актів обов'язкового характеру (Ст. 232 Угоди про заснування ЄС). Європейський Суд уповноважений вирішувати лише питання права, які передані йому на розгляд, а не питання фактів, а також застосовувати право до фактів. Це належить до компетенції національних судів. З цього випливає єдиний висновок, що норми Європейської хартії вважатимуться нормами прямої дії і застосовуватимуться в національних судах країн - учасниць Євросоюзу безпосередньо [5, с.243].

Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ), ухвалена 1950 року та ратифікована Україною у 1997 році, залишається одним із ключових документів, що регламентують захист прав людини навіть в умовах збройних конфліктів. Попри те, що Конвенція не є інструментом міжнародного гуманітарного права, вона продовжує діяти й під час війни, з певними застереженнями, визначеними її положеннями [6].

Однією з основних гарантій є право на життя, закріплене у статті 2 ЄКПЛ. Це право забороняє свавільне позбавлення життя, і навіть у контексті військових дій дозволяє застосування сили лише в межах, що відповідають суворим критеріям необхідності та пропорційності. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Isayeva v. Russia» стало показовим прикладом порушення цього права під час воєнних дій, коли застосування сили визнали надмірним.

Абсолютним забороненим стандартом Конвенції є катування або жорстоке поводження (стаття 3). Ця стаття не допускає жодного відступу навіть у період надзвичайного стану чи війни. У справі «Al-Skeini and Others v. the UK» [7] ЄСПЛ зазначив, що держава зобов'язана дотримуватися стандартів прав людини навіть за межами своєї території, якщо вона здійснює ефективний контроль над відповідною територією або особами.

Право на свободу та особисту недоторканність, закріплене в статті 5 ЄКПЛ, також продовжує діяти в умовах збройного конфлікту. Затримання осіб навіть під час війни має відбуватися у правових межах та супроводжуватися мінімальними процесуальними гарантіями. Аналогічно, право на приватне і сімейне життя (стаття 8) захищає особу від свавільного втручання у її особисту сферу, що має особливу вагу в умовах евакуації чи окупації.

В умовах воєнних дій особливо важливим залишається право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13), що передбачає можливість особи оскаржити порушення своїх прав на національному рівні. Хоча в статті 15 Конвенції передбачено можливість тимчасового відступу від певних зобов'язань у надзвичайній ситуації, проте існує низка прав, від яких не можна відступати ні за яких умов, зокрема, заборона катувань, право на життя (крім випадків, прямо передбачених Конвенцією), заборона рабства та покарання без закону.

Європейський суд з прав людини розглядав низку справ, у яких питання порушення прав людини розглядалося саме в контексті збройних конфліктів. Наприклад, у рішенні у справі *Cyprus v. Turkey* (заява № 25781/94, HUDOC 001-59454) Європейський суд з прав людини послідовно підтвердив, що Європейська конвенція залишається чинною й у випадках збройного конфлікту, окупації чи військового втручання – навіть якщо воно має місце поза межами країни-члена Ради Європи. Суд чітко визнав, що Туреччина, здійснюючи фактичний контроль над Північним Кіпром після 1974 року, підпадає під юрисдикцію Конвенції. По-друге, було встановлено, що Туреччина порушила статтю 2 Конвенції - право на життя. Суд відзначив як факт загибелі мирних жителів унаслідок військових дій турецьких збройних сил, які щонайменше недбало ставилися до життя цивільних. Крім того, було визнано порушення процедурного аспекту статті 2: влада не провела ефективного розслідування та не притягла винних до відповідальності [8].

Ця справа демонструє такі ключові принципи. Конвенція застосовується в умовах війни й окупації; держава-член несе відповідальність за дії, навіть якщо вони відбуваються поза її власною територією, якщо

вона має фактичний контроль; і існує обов'язок захищати життя цивільних та проводити ефективні розслідування в разі їх загибелі. Загалом позиція Суду укріпила положення про те, що права людини не можуть бути згорнуті війною чи окупацією, а держава, що контролює територію чи населення, повинна дотримуватися Конвенції.

У міждержавній справі «Georgia v. Russia» Суд встановив порушення прав етнічних грузинів під час конфлікту у Південній Осетії. А в українському контексті особливо важливими є справи «Ukraine v. Russia (re Crimea)» та «Ukraine v. Russia (re Eastern Ukraine)», які стосуються порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях [9].

У справі Ukraine v. Russia (re Crimea) (№ 20958/14 та № 38334/18, рішення Великої палати ЄСПЛ від 25 червня 2024 року) Європейський суд з прав людини визнав численні порушення прав людини у зв'язку з адміністративною практикою Російської Федерації на території Криму після 27 лютого 2014 року, коли вона встановила ефективний контроль над півостровом.

Суд наголосив, що навіть в умовах збройного конфлікту держави не звільняються від зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Суд зазначив, що Росія, як держава, яка здійснює ефективний контроль над Кримом, зобов'язана дотримуватися прав людини відповідно до Європейської конвенції, навіть якщо має місце збройний конфлікт.

Суд також підкреслив важливість міжнародного гуманітарного права (МГП) при тлумаченні положень Конвенції у випадках, що стосуються територій під військовою окупацією. Він врахував положення Женевських конвенцій та Віденської конвенції про право міжнародних договорів, визнавши, що заміна українського законодавства російським у Криму є порушенням норм МГП та принципів "законності" в контексті Конвенції.

Загалом, ЄСПЛ встановив:

систематичну адміністративну практику, що порушує права людини;
відсутність ефективного розслідування випадків викрадень, катувань, незаконного затримання;
дискримінацію кримських татар;
порушення свободи слова, совісті, освіти, приватного життя, свободи пересування тощо;
порушення статей 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11 та 14 Конвенції, а також Протоколів №1, №4 і №7.

Суд також констатував, що дії РФ переслідували улітаративну мету – придушення політичної опозиції, що є прямим порушенням статті 18 Конвенції у поєднанні зі статтями 5, 6, 8, 10 і 11.

Таким чином, ЄСПЛ залишається ефективним механізмом захисту прав людини навіть у надзвичайних умовах, забезпечуючи мінімальні стандарти гуманності, верховенства права та правової відповідальності держав. У випадках, коли держави втрачають контроль або здійснюють військові дії поза межами власної території, вони все одно залишаються зобов'язаними дотримуватися Конвенції, що підтверджено численною практикою ЄСПЛ.

Директивою 2012/29/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року встановлено мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів. Даний акт є одним із ключових інструментів ЄС, що опосередковано забезпечує захист прав людини в умовах збройних конфліктів, особливо на території держав-членів або в контексті військових дій, які впливають на цивільне населення.

Основні положення Директиви щодо захисту вразливих груп під час конфліктів:

1. Широке тлумачення поняття "жертва". У Директиві жертвою визнається не лише особа, яка безпосередньо постраждала від злочину, а також члени родини померлих, зниклих безвісти або поранених осіб. У контексті збройних конфліктів це дозволяє визнати потерпілими цивільних, які зазнали: фізичного або психічного насильства; руйнування житла; сексуального насильства; втрати рідних чи членів сім'ї [10];

2. Індивідуальна оцінка потреб захисту. Стаття 22 передбачає обов'язкову індивідуальну оцінку, щоб визначити, чи має особа особливі потреби у захисті (наприклад, жертви торгівлі людьми, тортур, сексуального насильства, неповнолітні). У випадку конфліктів така оцінка є критично важливою для переміщених осіб, жінок, дітей, літніх та осіб з інвалідністю;

3. Психологічна підтримка та соціальні послуги. Директива зобов'язує держави-члени створювати безкоштовні служби підтримки, включаючи психологічну допомогу, яка повинна бути доступною навіть у надзвичайних ситуаціях або після повернення осіб із зони бойових дій;

4. Захист свідків і жертв від вторинної віктимізації. Забезпечується захист від повторної травматизації під час контактів із системою правосуддя, що особливо актуально у випадках, коли жертви конфліктів стають свідками військових злочинів, зґвалтувань, катувань;

5. Особливий фокус на дітей. Директива передбачає спеціальні умови для захисту дітей-жертв, які можуть бути постраждалими як у звичайному кримінальному контексті, так і внаслідок збройних дій. Встановлюється право дитини бути заслуханою, отримувати відповідну допомогу, а також захист під час допитів.

Відзначимо, що Держави-члени ЄС, які приймають українських біженців або переселенців із зон бойових дій, повинні забезпечити дотримання стандартів, закріплених у Директиві 2012/29/ЄС. Органи влади повинні проводити оцінку потреб постраждалих, надавати соціально-психологічну допомогу, залучати служби підтримки та гарантувати ефективний доступ до правосуддя. В контексті злочинів, які можуть кваліфікуватися як військові або злочини проти людяності, положення Директиви про захист прав

жертв діють як мінімальний стандарт до моменту притягнення винних до відповідальності за міжнародним правом.

Хоча Директива 2012/29/ЄС прямо не регулює збройні конфлікти, вона створює правову основу для захисту постраждалих осіб, зокрема цивільного населення внаслідок військових дій. Вона актуальна для жертв збройних конфліктів, переміщених осіб та біженців, які опинилися в межах юрисдикції ЄС. Забезпечення доступу до її механізмів є важливою складовою дотримання міжнародно-правових стандартів захисту прав людини.

Директивою Ради 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому встановлено необхідність забезпечення: права на проживання; доступу до медицини, освіти та ринку праці; правовий статус без необхідності проходити стандартну процедуру надання притулку [11].

Отже, підвищення захисту прав людини в умовах збройного конфлікту потребує системного, міжгалузевого підходу, який поєднує національні зусилля із міжнародними стандартами. Перш за все, важливо забезпечити імплементацію міжнародно-правових норм у національне законодавство. До таких належать Європейська конвенція з прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, а також акти Європейського Союзу, зокрема Директива 2012/29/ЄС. Визначення зобов'язань держави, її інституцій та посадових осіб відповідно до цих документів дозволить посилити юридичні гарантії для осіб, постраждалих від конфлікту.

Окремим напрямом є запровадження механізмів індивідуальної оцінки вразливості постраждалих осіб. У рамках Директиви 2012/29/ЄС закріплено необхідність виявлення особливих потреб жертв, зокрема дітей, осіб з інвалідністю, жінок, які стали жертвами сексуального або гендерного насильства, внутрішньо переміщених осіб. На законодавчому рівні в Україні має бути впроваджена процедура такої оцінки, яка дозволить надати потерпілим адресну правову, медичну та психологічну допомогу.

Посилення доступу до правосуддя є ще одним важливим кроком. Слід удосконалити механізми звернення до суду для осіб, які перебувають у зоні бойових дій або постраждали внаслідок збройного конфлікту, забезпечити їх безоплатною правовою допомогою, створити ефективний механізм відшкодування завданої шкоди. Розслідування злочинів, вчинених під час війни, має проводитися швидко, неупереджено та з дотриманням принципів міжнародного гуманітарного права. У цьому контексті важливим є документування порушень, що здійснюється як державними органами, так і за участі міжнародних моніторингових місій.

Реалізація ефективного захисту прав людини потребує також активної міжнародної співпраці. Україна має поглиблювати партнерство з Європейським судом з прав людини, Міжнародним кримінальним судом, Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини, а також з правозахисними організаціями. Водночас слід запровадити системне навчання працівників судової гілки влади, прокурорів, правоохоронців та військових щодо застосування міжнародних стандартів захисту прав людини і гуманітарного права.

Роль громадянського суспільства у цьому процесі також є визначальною. Необхідно забезпечити взаємодію державних структур із правозахисними організаціями, волонтерами, центрами допомоги постраждалим. Таке партнерство сприяє оперативному реагуванню на потреби жертв конфлікту, покращує інформування та посилює соціальну підтримку.

Окремо слід згадати про гарантії неповернення осіб до небезпечних регіонів (принцип non-refoulement), які закріплені в міжнародному праві. У контексті військових дій цей принцип набуває особливої актуальності, зокрема щодо біженців та осіб, які шукають притулку. Країни, що приймають таких осіб, мають гарантувати належний рівень захисту їхніх прав відповідно до стандартів Європейського Союзу, Конвенції про статус біженців та інших міжнародних документів.

Отже, забезпечення належного рівня захисту прав людини в умовах збройного конфлікту вимагає глибоких правових, інституційних та соціальних змін. Лише шляхом комплексного впровадження міжнародних стандартів, посилення національного законодавства, розвитку інституційної спроможності держави та налагодження ефективної взаємодії з громадянським суспільством можна гарантувати дотримання прав людини навіть у найскладніших умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дмитрієв А., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право. Навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2000. 346 с.
2. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А. С. Фастовець. К.: КНЕУ, 2002. 460 с.
3. Енін К. В. Приєднання Європейського Союзу до ЄКПЧ. *Європейське право*. 2012. № 3. С. 111–123.
4. Добрянський С. Хартія основних прав Європейського Союзу як регіональний праволюдний стандарт. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 3 (74), 2013. С.21-30.
5. Лехник Н. Л. Хартія європейського союзу з основних прав: встановлення нових стандартів прав людини в європейському союзі чи остаточне відмежування від решти європейських країн? URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b8272ef0-591e-4b35-adb7-081b4ac36971/content>

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
7. CASE OF AL-SKEINI AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM (Application no. 55721/07). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-105606%22%7D>
8. CASE OF CYPRUS v. TURKEY (Application no. 25781/94). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-59454%22%7D>
9. Ukraine v. Russia (re Crimea) [GC] - 20958/14 and 38334/18. Judgment 25.6.2024 [GC]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22002-14347%22%7D>
10. DIRECTIVE 2012/29/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj/eng>
11. Директива Ради 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293>

REFERENCES:

1. Dmytriiev, A., Muraviov, V. (2000). Mizhnarodne publichne pravo. [Public international law]. *Navch. posibnyk*. 346. [in Ukrainian].
2. Opryshko, V.F., Omelchenko, A.V., Fastovets, A.S. (2002). Pravo Yevropeiskoho Soiuzu. [European Union law]. 460. [in Ukrainian].
3. Enin, K.V. Pryiednannia Yevropeiskoho Soiuzu do YeKPCCh. [Accession of the European Union to the ECHR]. *Yevropeiske pravo*. №3. 111–123. [in Ukrainian].
4. Dobrianskyi, S. (2013). Khartiia osnovnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu yak rehionalnyi pravoliudynnyi standart. [The Charter of Fundamental Rights of the European Union as a regional human rights standard]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. №3(74). 21–30. [in Ukrainian].
5. Lekhnyk, H.L. (2003). Khartiia yevropeiskoho soiuzu z osnovnykh prav: vstanovlennia novykh standartiv prav liudyny v yevropeiskomu soiuzi chy ostatochno vidmezhuvannia vid reshty yevropeiskyykh krain. [The Charter of Fundamental Rights of the European Union: Setting New Standards of Human Rights in the European Union or Final Separation from the Rest of European Countries]. Retrieved from: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b8272ef0-591e-4b35-adb7-081b4ac36971/content> [in Ukrainian].
6. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. (1950, November 4). [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
7. CASE OF AL-SKEINI AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM. (2011). Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-105606%22%7D> [in English].
8. CASE OF CYPRUS v. TURKEY. (2001). Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-59454%22%7D> [in English].
9. Ukraine v. Russia (re Crimea) [GC] - 20958/14 and 38334/18. (2024, June 25). Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22002-14347%22%7D> [in English].
10. On establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. (2012, October 25). *DIRECTIVE 2012/29/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj/eng> [in English].
11. Pro minimalni standarty dlia nadannia tymchasovoho zakhystu u razi masovoho naplyvu peremishchenykh osib ta pro zakhody, shcho spriyaiut zbalansovanosti zusyl mizh derzhavamy-chlenamy shchodo pryimu takykh osib ta vidpovidalnosti za naslidky takoho pryimu. (2001, July 20). [On minimum standards for providing temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and in bearing responsibility for the consequences of such reception]. *Dyrektyva Rady 2001/55/ІeS*. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 8.06.2025